

Ястребов Володимир Миколайович

Ястребов (Владимир Николаевич 1855-1898) - археолог и этнограф. Высшее образование получил в Новороссийском университете; был учителем в елизаветградском реальном училище; скончался молодым несколько лет тому назад. Главные его труды по археологии: "Лядинский и Темниковский могильники Тамбовской губернии" (1893); "Опыт топографического обозрения древностей Херсонской губернии" (в XVII томе "Записок Одесского Общества Истории и Древностей", 1894); "Херсонес Таврический" (в "Киевской Старине", 1883, V); "Поездка на остров Каменоватый на Днестре" (в "Археологических Известиях", 1894, V). Главные этнографические труды: "Материалы по этнографии Новороссийского края" (1894); "Малороссийские прозвища Херсонской губернии" (1893); заметки о некоторых малорусских песнях и сказках в "Киевской Старине" (1884, XII; 1885, XII; 1884, IV; 1893, II и III). Отзыв - во 2 выпуске "Современной малорусской этнографии" профессора Сумцова (1897, стр. 12 - 22). Н. С-в.

Народився В.М. Ястребов 6 липня 1855 р. у с. Кривий Луці Самарської губернії у родині священика. Мати померла, коли хлопцеві було кілька років, тож участь у вихованні взяли бабуся та няня. З останньою він і вирушив у дев'ятирічному віці до дядька в Самару.

У 1872 р. після закінчення гімназії вступив на історичний відділ історико-філологічного факультету Новоросійського університету в Одесі. Його науковими наставниками в університеті були такі значні вчені як В.І. Григорович, Ф.К. Брун, Р.В. Орбинський, Ф.І. Успенський, О.І. Маркевич. Навчання в одному з провідних вузів Російської імперії дарує Володимирі спілкування з професорами, дає можливість працювати з багатими книжковими фондами приморського міста. "Приблизно 1874 року до мене з'явився молоденький студент, невеличкого зросту, не дуже гарний, з темним обличчям, в окулярах, але обличчя його було таке виразне і освітлювалося таким приємним усміхом, що любо було дивитися на нього, - писав про Ястребова викладач Маркевич. - З того часу... часто приходив до мене, брав багато книжок і читав їх з

захопленням. Я приголубив юнака, часто затримував його в себе, балакав з ним і впевнився, що він надзвичайно серйозно ставиться до своєї праці”.

У 1876 р. закінчив університет і отримав призначення на посаду викладача історії у Єлисаветградську громадську дівочу гімназію. У місті знову зблизився з В.І. Григоровичем, який після відставки восени 1876 р. переїхав у Єлисаветград і викладав у земському реальному училищі. Передчасна смерть видатного вченого 18 грудня 1876 р. змусила В.М. Ястребова перейняти в нього естафету сумлінної науки.

Після необережних слів, сказаних у грудні 1876 р. на урочистостях 100-річчя народження імператора Александра I, В.М. Ястребов мусив піти з громадської дівочої гімназії, деякий час викладав у приватній дівочій гімназії Е.Ф. Кодієвої, врешті перейшов до земського вищого реального училища.

1877 р. у Новоросійському університеті був затверджений кандидатом історії за дисертацію “Крестовий похід Фрідріха II”, яку починав писати в Одесі, а закінчив у Єлисаветграді.

В.М. Ястребов дуже відповідально відносився до викладацької діяльності, ретельно готувався до уроків, але наполегливо продовжував займатися історичними дослідженнями, захопився археологією та етнографією. Для забезпечення предметності та наочності у навчальному процесі земське реальне училище мало міцну матеріальну базу: багату бібліотеку, фізичний кабінет, хімічну лабораторію та кабінет природничої історії до якого Ястребов передавав предмети археології та етнографії, зібрані ним під час історичних мандрівок по території Єлисаветградського повіту.

У 1882 р. Єлисаветградське земське реальне училище, яке фактично було приватним семикласним училищем 1-го розряду, зрівнялося у правах і програмах з державними реальними училищами. Згідно з міністерським статутом реальні училища мали так звані історико-географічні музеї, власне це були кабінети навчального приладдя для викладання історії та географії. В.М. Ястребов став завідувачем такого кабінету, але завдяки своїй завзятості, клопіткій пошуковій та дослідницькій роботі дійсно підняв його до рівня справжнього музею.

На момент призначення Ястребова завідувачем історико-географічним музеєм він складався з невеликої колекції старожитностей, до якої відносились 240 предметів, в тому числі 270 монет і медалей, 57 документів, рукописна карта Єлисаветградської провінції XVII ст., 3 кам'яні молотки і цінне зібрання предметів скіфської епохи з кургану біля села Мартоноші. У 1884 р., з дозволу правління училища, В.М. Ястребов експонував колекцію на IV-му Археологічному з'їзді, що проходив в Одесі. Її було відзначено делегатами і головою з'їзду О.С. Уваровим, як дуже рідкісну й цікаву. Вважаючи, що оригінальні

предмети та старовинні речі пробуджують допитливість у молоді і прищеплюють вихованцям любов до Батьківщини не менш від інших наочних посібників, Ястребов бажав по можливості врятувати від загибелі й невідомості такі пам'ятники. Тож вся його робота на посаді завідуючого музеєм була направлена на збирання, збереження та пропагування колекції. За три роки його завідування музей поповнився 270 предметами і на 1886 рік складався із 612 предметів. Серед археологічних надходжень особливої уваги заслуговували кам'яні статуї, які сьогодні прикрашають міський сквер поблизу музею - результат розкопок курганів скіфської епохи. Крім того, колекція поповнилася 53 предметами прикрас давнього слов'янського племені дреговичів. Архівна група - документами, скріпленими власноручними підписами Єлизавети Петрівни і Катерини II, імператора Олександра I, засновника Нової Сербії генерала І.С. Хорвата, французьких королів Генріха IV і Людовіка XVI. Отже робота по розширенню музейних колекцій велася цілеспрямовано. Предмети старожитностей поступали до музею не тільки шляхом пожертвувань, як раніше, а з початку 1887 р. виділялися кошти для їх придбання, зокрема на розкопки, що проводив В. Ястребов. Таким чином музей навчальних посібників під керівництвом вченого і ентузіаста В.М. Ястребова значно розширився - було створено два нових відділи - археології і етнографії.

Зібрані Володимиром Миколайовичем у північних повітах Херсонської губернії етнографічні матеріали відображали історико-етнічну карту цього регіону, яка сформувалася протягом спільного сторічного проживання різних народів. Дослідник дійшов висновку, що це відбилося і на мові, і на змісті української усної народної творчості, додавши до неї нові елементи. Особливу увагу він приділяв вивченню прізвищ краю. На Єлисаветградщині та Олександрійщині він записав біля 400 прізвищ з поясненням їх походження і просистематизував їх за внутрішнім зв'язком з особистим і громадським селянським життям. У 1893 році вийшла стаття "Малорусские прозвища Херсонской губернии". У ній автор пояснює значення прізвищ для вивчення мови, розповідає про обставини цього, наводить приклади використання їх у топографічних назвах, приказках, прислів'ях, дитячих піснях. Ястребов зібрав цікаві відомості про писанки. Зокрема, у згадуваних "Материалах по этнографии Новороссийского края..." він використав багато візерунків болгарських писанок: гребінь, клинці, повна ружа тощо. До речі, позитивну оцінку "Матеріалам..." дав відомий дослідник М. Сумцов: "Взагалі, у збірнику видно редакторську руку, дбайливість про розпорядок і систему, уважне співставлення до інтересів науки і читача". З іншого боку, відомий український етнограф В. Гнатюк критично оцінив у ній спроби виокремлення корінного населення степової

України в особливий “новоросійський” тип російського народу. Додамо, що В. Ястребов листувався ще з одним збирачем зразків українського народознавства Ф. Вовком.

Володимир Ястребов провів велику кількість археологічних розкопок. Їх наслідки він оприлюднює, крім іншого, в “Опыте топографического исследования древностей Херсонской губернии”. Оцінкою внеску науковця в дослідження давнини на землях Центральної України стало обрання його членом-кореспондентом Московського археологічного товариства (1885 р.), Одеського товариства історії і старожитностей (1887 р., з 1893 - дійсним членом), Історико-філологічного товариства Новоросійського університету (1892 р.), членом-кореспондентом Церковно-археологічного товариства при Київській духовній академії (1894 р.), співробітником Петербурзької археологічної комісії тощо.

Авторитет В.М.Ястребова в археології був настільки значним, що голова Імператорської археологічної комісії граф О.О. Бобринський у 1888 р. попросив його очолити археологічні розкопки древнього могильника в 12 верстах від Тамбова. Після цієї експедиції, результатом якої стала монографія “Лядинській и Томниковській могильники Тамбовской губернии”, В.М. Ястребов постійно співробітничав з комісією і відряджався на розкопки у Херсонщині, Катеринославщині й навіть в області Війська Донського. Результати цієї роботи відобразились у наукових звітах і статтях, але основною його археологічною працею став “Опыт топографического исследования древностей Херсонской губернии”, виданий в Одесі 1894 р. У тому ж році в Одесі вийшов головний етнографічний твір - “Материалы по этнографии Новороссийского края”. Археологічні, етнографічні та історичні праці В.М. Ястребова публікувалися у Москві, Петербурзі, Києві, Херсоні, Одесі, Єлисаветграді, Львові, Парижі.

Багатогранна наукова діяльність земського вчителя стала феноменом провінційного життя і яскравим зразком духовного подвигу. Ще при житті прийшло до Володимира Ястребова визнання. Він відбувся як науковець, як викладач - користувався любов'ю і пошаною у дітей, знаходив особливе призначення в керівництві музеєм, займався громадською та позакласною роботою. У дні шкільних канікул проводив екскурсії з учнями по визначних місцях держави - Київ, Москва, Петербург, Крим.

Останню поїздку по заповідних місцях Криму довелося перервати 10 серпня у зв'язку з хворобою Володимира Миколайовича. На лікування Ястребова було виділено правлінням училища 375 рублів. Але хвороба виявилася невиліковною. У першій половині 1897 навчального року В.М. Ястребов уроків не давав, а в другій половині вийшов у відставку. Помер Володимир Миколайович Ястребов 21 грудня 1898 р.

Шевченко С. Володимир Ястребов. - <http://library.kr.ua/elmuseum/zem/yastrebov.html>

Пархомчук В. Розвиток музейної справи на Кіровоградщині. - <http://history.odessa.ua/publication3/stat09.htm>